УДК 341.645.5:341.322.5
DOI https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.5.26

УНІФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: ВНЕСОК МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Комащук Ю.І.,
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти
доктора філософії спеціальності 081 Право
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та права
ПЗВО «Київський міжнародний університет»
ORCID: 0009-0001-2603-6955

Комащук Ю.І. Уніфікація міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини: внесок Міжнародного кримінального суду.

Стаття містить характеристику ключових механізмів уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини через призму діяльності Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). Окрема увага приділена питанню історичної еволюції норм міжнародного кримінального права у сфері воєнних злочинів від Нюрнберзького трибуналу до сучасної системи МКС. У статті також наявний аналіз взаємозв'язку кодифікації воєнних злочинів у Римському статуті з практикою міжнародних судових інституцій та їх впливом на формування єдиних стандартів кримінальної відповідальності на глобальному рівні.

Обґрунтовано, що ефективне функціонування системи МКС та імплементація його стандартів у національне законодавство залишаються ключовими чинниками боротьби з безкарністю за воєнні злочини та показником рівня розвитку міжнародного кримінального правосуддя. Особливу увагу у статті приділено взаємозв'язку між принципом комплементарності, закріпленим у Римському статуті, та процесом гармонізації національних правових систем у сфері переслідування воєнних злочинів.

У статті також охарактеризовано роль Елементів злочинів та судової практики МКС у конкретизації складів воєнних злочинів та розвитку єдиних стандартів їх кваліфікації. Проаналізовано також вплив юриспруденції МКС на розвиток звичаєвого міжнародного права та практику національних судів у різних юрисдикціях.

Зроблено акцент на тому, що стандарти МКС зберігають на сучасному етапі універсальне і першочергове значення для забезпечення справедливого правосуддя за воєнні злочини, а їх неухильне застосування є необхідною умовою подолання безкарності, захисту прав жертв збройних конфліктів та зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах.

У статті наголошено на важливості імплементації стандартів МКС у національне законодавство України, особливо в умовах триваючої збройної агресії російської федерації на території нашої держави, триваючої дії правового режиму воєнного стану, а також на потребі удосконалення національної судової системи для ефективного переслідування воєнних злочинів, посиленні співпраці з МКС та розвитку спеціалізованих механізмів документування злочинів. Зазначені питання є вкрай актуальними для забезпечення справедливості та відновлення порушених прав постраждалих від воєнних злочинів в Україні.

Ключові слова: Міжнародний кримінальний суд, воєнні злочини, уніфікація, Римський статут, Елементи злочинів, комплементарність, міжнародне кримінальне право, імплементація.

Komashchuk Yu.I. Unification of international legal standards of responsibility for war crimes: the contribution of the International Criminal Court.

The article provides a characterization of key mechanisms for the unification of international legal standards of responsibility for war crimes through the lens of the International Criminal Court's activities. Particular attention is paid to the historical evolution of international criminal law norms in

the field of war crimes from the Nuremberg Tribunal to the contemporary ICC system. The article also includes an analysis of the relationship between the codification of war crimes in the Rome Statute and the practice of international judicial institutions and their impact on the formation of unified standards of criminal responsibility at the global level.

It is substantiated that the effective functioning of the ICC system and the implementation of its standards into national legislation remain key factors in combating impunity for war crimes and an indicator of the level of development of international criminal justice. Special attention in the article is devoted to the relationship between the principle of complementarity enshrined in the Rome Statute and the process of harmonization of national legal systems in the field of prosecution of war crimes.

The article also characterizes the role of the Elements of Crimes and the ICC's jurisprudence in specifying the elements of war crimes and developing unified standards for their qualification. The influence of ICC jurisprudence on the development of customary international law and the practice of national courts in various jurisdictions is also analyzed.

Emphasis is placed on the fact that ICC standards maintain universal and paramount importance at the present stage for ensuring fair justice for war crimes, and their strict application is a necessary condition for overcoming impunity, protecting the rights of victims of armed conflicts, and strengthening the rule of law in international relations.

The article emphasizes the importance of implementing ICC standards into Ukraine's national legislation, especially in the context of the ongoing armed aggression of the russian federation on the territory of our state, the continuing martial law regime, as well as the need to improve the national judicial system for effective prosecution of war crimes, strengthening cooperation with the ICC, and developing specialized mechanisms for documenting crimes. These issues are extremely relevant for ensuring justice and restoring the violated rights of victims of war crimes in Ukraine.

Key words: International Criminal Court, war crimes, unification, Rome Statute, Elements of Crimes, complementarity, international criminal law, implementation, Ukraine.

Постановка проблеми. У сучасному світі міжнародне кримінальне право беззаперечно залишається одним із ключових елементів міжнародно-правового порядку, важливість якого полягає у тому, що має на меті притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєнні найтяжчих міжнародних злочинів, подолання безкарності за воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид, а також забезпечення справедливості для жертв збройних конфліктів. Водночас, незважаючи на наявність договірної та звичаєвої бази, що формує нормативне підґрунтя міжнародного кримінального права, сучасна практика його застосування демонструє наявність численних проблем та прогалин як теоретичного, так і тлумачного та практико-правового характеру [6, с. 12-15].

Вказані проблеми зумовлені як еволюцією системи міжнародного кримінального правосуддя від тимчасових трибуналів до постійного МКС, так і появою нових форм збройних конфліктів, у яких беруть участь недержавні актори, що не завжди визнають або дотримуються загальновизнаних стандартів міжнародного гуманітарного права [9, с. 342-345]. Крім того, національні правові системи демонструють значну неоднорідність у підходах до імплементації норм міжнародного кримінального права, що створює перешкоди для ефективного переслідування воєнних злочинів на національному рівні [14, с. 788].

Разом з тим, у науковій літературі досі не досягнуто єдності поглядів щодо обсягу, механізмів та ефективності процесу уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини через діяльність МКС. Частина науковців розглядає внесок МКС виключно крізь призму кодифікації складів злочинів у Римському статуті [9, с. 341-350], інші ж – у більш широкому контексті формування прецедентного права та впливу на національні судові системи через принцип комплементарності [17, с. 178-182; 11, с. 770-775]. Така відсутність усталеного підходу призводить до розмитості меж між кодифікацією, судовою практикою і звичаєвим правом як джерелами уніфікації, що створює ризик неоднозначного тлумачення та застосування стандартів МКС у правозастосовній практиці, зокрема в умовах розгляду справ про воєнні злочини національними судами різних держав [3, с. 78-82].

Варто наголосити, що на тлі збройної агресії російської федерації проти України особливої актуальності набуває потреба у переосмисленні ролі та можливостей МКС у забезпеченні справедливості за масові воєнні злочини, скоєні під час міжнародного збройного конфлікту. У зв'язку з цим постає наукова проблема визначення конкретного внеску МКС у процес уніфікації стан-

дартів відповідальності за воєнні злочини, встановлення механізмів такої уніфікації та виявлення перешкод, що обмежують їх ефективність на практиці.

Крім того, у контексті сучасних збройних конфліктів виникають нові виклики для уніфікації стандартів відповідальності за воєнні злочини, пов'язані з використанням високотехнологічних засобів ведення війни, кібератаками, інформаційними операціями та участю недержавних акторів [7, с. 245-250]. Постає питання про те, наскільки існуючі стандарти МКС є прийнятними для кваліфікації таких нових форм воєнних злочинів та чи потребують вони подальшого розвитку і конкретизації через практику Суду.

Метою дослідження є аналіз та з'ясування особливостей внеску МКС у процес уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини, з'ясування механізмів такої уніфікації через кодифікацію норм у Римському статуті, прийняття Елементів злочинів, формування судової практики та реалізацію принципу комплементарності, а також виявлення актуальних проблем і викликів, що виникають під час імплементації стандартів МКС у національні правові системи та їх застосування у судовій практиці держав-учасниць та держав, які визнали юрисдикцію Суду ad hoc.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженнями діяльності МКС, проблематики уніфікації стандартів відповідальності за міжнародні злочини, а також загалом питань міжнародного кримінального права та міжнародного гуманітарного права в умовах збройних конфліктів займалися багато провідних науковців, а саме: Кассезе А. (Cassese A.), Шабас В. (Schabas W.A.), Гаета П. (Gaeta P.), Доерманн К. (Doermann K.), Галлант К. (Gallant K.S.), Джойнер К. (Joyner Ch.C.), Рендалл К. (Randall K.C.), а також українські дослідники Гнатовський М., Короткий Т., Пономарьова Т.І. та ін. [1-12].

Проте, незважаючи на наявність досліджень з питань діяльності МКС та відповідальності за воєнні злочини, в українській та зарубіжній науці майже відсутній їх системний аналіз саме з позиції уніфікації міжнародно-правових стандартів. Це потребує нагального подальшого наукового вивчення, а також розробки відповідних рекомендацій щодо удосконалення механізмів співпраці між МКС та національними судовими системами, що також лише підтверджує актуальність теми даної статті та необхідність комплексного дослідження внеску МКС у процес уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини.

Виклад основного матеріалу. Історія міжнародного переслідування воєнних злочинів налічує понад століття, проте систематичний розвиток відповідних правових стандартів розпочався лише після Другої світової війни. Як зазначає А. Кассезе, «Нюрнберзький трибунал заклав фундаментальні принципи індивідуальної кримінальної відповідальності за порушення законів і звичаїв війни, однак його юрисдикція була обмеженою та ретроспективною» [7, с. 328].

Статут Нюрнберзького трибуналу 1945 року визначив воєнні злочини як «порушення законів і звичаїв війни», включаючи вбивство цивільних осіб, жорстоке поводження з ними, розграбування власності та безглузде знищення населених пунктів [1, с. 2]. Цей історичний момент ознаменував перехід від концепції виключно державної відповідальності до визнання індивідуальної кримінальної відповідальності фізичних осіб за міжнародні злочини. Принципи, сформульовані у Нюрнберзі, хоча і не були досконалими з позиції принципу nullum crimen sine lege, заклали фундамент для подальшого розвитку міжнародного кримінального права [7, с. 330-335].

Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року кодифікували основні норми міжнародного гуманітарного права та встановили систему «серйозних порушень» (grave breaches), які держави-учасниці зобов'язані переслідувати на основі принципу універсальної юрисдикції [12, ст. 147; 13, ст. 85]. Ці договори стали важливим кроком у визначенні воєнних злочинів та встановленні чітких зобов'язань держав щодо їх переслідування. Водночас, як слушно відзначається у науковій літературі, ці документи не створили єдиного механізму імплементації та не забезпечили уніфікованого підходу до кваліфікації злочинів, що призводило до значних розбіжностей у національній практиці [14, с. 788].

Римський статут МКС, прийнятий 17 липня 1998 року та набрав чинності 1 липня 2002 року, представляє собою найбільш всеохоплюючу кодифікацію міжнародного кримінального права [16, преамбула]. Стаття 8 Статуту містить детальний перелік воєнних злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду, який К. Доерманн характеризує як «безпрецедентну за обсягом та деталізацією кодифікацію норм міжнародного гуманітарного права, що поєднує договірне та звичаєве право у єдиному документі» [9, с. 342].

Ключовим досягненням Римського статуту є систематизація та деталізація складів воєнних злочинів з урахуванням як історичної еволюції міжнародного гуманітарного права, так і сучасних викликів збройних конфліктів. Це досягнення має особливе значення для уніфікації стандартів, оскільки надає державам чітку нормативну базу для імплементації у національне законодавство та судам – детальний перелік складів злочинів для застосування у конкретних справах.

Окрім того, відповідно до статті 9 Римського статуту, Асамблея держав-учасниць прийняла Елементи злочинів (Elements of Crimes) – документ, що деталізує матеріальні та ментальні елементи кожного злочину, включаючи воєнні злочини [10, с. 1]. В. Шабас підкреслює, що «цей документ відіграє унікальну роль у процесі уніфікації міжнародно-правових стандартів, забезпечуючи єдине тлумачення складів злочинів для всіх органів МКС та надаючи керівництво національним судам» [17, с. 198].

Уніфікуючий вплив Елементів злочинів проявляється у кількох взаємопов'язаних аспектах. По-перше, вони забезпечують єдине тлумачення складів злочинів для всіх органів МКС, що гарантує внутрішню узгодженість практики Суду. По-друге, вони слугують авторитетним орієнтиром для національних законодавців при імплементації норм міжнародного кримінального права у внутрішнє законодавство, допомагаючи уникнути розбіжностей у формулюваннях складів злочинів [8, с. 145-148].

По-третє, вони активно використовуються національними судами при розгляді справ про воєнні злочини, сприяючи гармонізації судової практики на глобальному рівні. Як зазначається у Настільній книзі судді, підготовленій для українських суддів, «Елементи злочинів МКС є важливим джерелом для українських судів при тлумаченні статті 438 Кримінального кодексу України, оскільки вони надають чіткі критерії для кваліфікації воєнних злочинів відповідно до міжнародних стандартів» [3, с. 89]. Це особливо актуально для держав, які, як Україна, активно співпрацюють з МКС та прагнуть забезпечити сумісність національної та міжнародної практики переслідування воєнних злочинів.

В той же час, юриспруденція МКС суттєво розвинула та уточнила норми міжнародного гуманітарного права стосовно воєнних злочинів, виходячи за межі простого застосування кодифікованих норм. Судові рішення Суду формують прецедентне право, яке впливає на тлумачення відповідних норм не лише у рамках системи МКС, але й у міжнародному праві загалом, а також у практиці національних судів [17, с. 245-250]. Така еволюція судової практики є яскравим прикладом того, як МКС не просто застосовує існуючі норми, а активно розвиває та уточнює їх зміст.

Принцип комплементарності, закріплений у Преамбулі та статті 17 Римського статуту, встановлює, що МКС доповнює національні кримінальні юрисдикції, а не замінює їх [16, преамбула, ст. 17]. В. Шабас характеризує цей принцип як «революційну концепцію у міжнародному кримінальному праві, яка створює систему стимулів для держав розвивати власні спроможності переслідування міжнародних злочинів замість покладання цього обов'язку виключно на міжнародні механізми» [17, с. 178-182].

Практична реалізація принципу комплементарності стимулює держави до активної імплементації норм Римського статуту у національне законодавство та розвитку інституційної спроможності для ефективного переслідування воєнних злочинів. Цей процес призводить до поступової гармонізації національних правових систем у сфері переслідування воєнних злочинів, оскільки держави прагнуть забезпечити відповідність свого законодавства стандартам МКС для збереження національної юрисдикції [11, с. 770-775].

К. Галлант зазначає, що «цей процес гармонізації національного законодавства створює більш однорідне правове середовище для переслідування воєнних злочинів на глобальному рівні, що полегшує міжнародне співробітництво та екстрадицію, а також забезпечує більшу передбачуваність для осіб щодо криміналізованої поведінки» [11, с. 785].

Для України питання імплементації стандартів МКС набуло особливої актуальності у контексті збройної агресії російської федерації. Українська правова система активно адаптується до стандартів МКС, зокрема через внесення змін до Кримінального кодексу, створення спеціалізованих підрозділів для розслідування воєнних злочинів та підготовку суддів і прокурорів до розгляду складних справ про міжнародні злочини [3, с. 15-18]. Це є практичним прикладом того, як принцип комплементарності функціонує не лише як юридична доктрина, але й як механізм інституційного розвитку та трансферу знань і практик у сфері міжнародного кримінального правосуддя.

Уніфікуючий вплив МКС проявляється також через різноманітні форми взаємодії з національними судовими системами та іншими міжнародними судовими установами. Хоча рішення МКС формально не є обов'язковими для національних судів згідно з принципом res judicata, практика свідчить про значний авторитет юриспруденції Суду та її активне використання у національних юрисдикціях [17, с. 425-430].

Національні суди в різних країнах часто посилаються на рішення МКС при розгляді справ про воєнні злочини, визнаючи їх як авторитетне джерело тлумачення міжнародного кримінального права. Наприклад, суди Колумбії активно використовують стандарти МКС при розгляді справ щодо внутрішнього збройного конфлікту, суди Кенії та Уганди застосовують критерії, розроблені МКС, для кваліфікації воєнних злочинів, а українські суди дедалі частіше звертаються до практики МКС при тлумаченні статті 438 Кримінального кодексу України [3, с. 78-82].

Така практика сприяє формуванню спільного розуміння норм міжнародного гуманітарного права та забезпечує більш однорідне застосування цих норм у різних юрисдикціях. А. Кассезе зазначає, що «діалог між МКС та національними судами створює унікальну систему взаємного впливу, яка посилює ефективність міжнародного кримінального права на всіх рівнях та формує глобальне правове співтовариство у сфері боротьби з воєнними злочинами» [6, с. 245].

Важливим аспектом є також взаємодія МКС із гібридними та інтернаціоналізованими судами, такими як Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне, Надзвичайні палати в судах Камбоджі, Спеціальний трибунал для Лівану та Спеціальний кримінальний суд для Центральноафриканської Республіки [7, с. 425-430]. Ці установи, які поєднують елементи міжнародного та національного правосуддя, часто базують свої рішення на юриспруденції МКС, що сприяє подальшій уніфікації правових стандартів на регіональному та глобальному рівнях. Така багаторівнева система взаємодії забезпечує поширення уніфікованих стандартів навіть у юрисдикціях, які не є учасниками Римського статуту, створюючи ефект непрямого впливу МКС на розвиток міжнародного кримінального права в глобальному масштабі.

Також практика МКС значно впливає на розвиток звичаєвого міжнародного гуманітарного права, що є важливим механізмом уніфікації стандартів, який виходить за межі держав-учасниць Римського статуту. Рішення Суду часто визнають або кристалізують звичаєві норми, які застосовуються до воєнних злочинів, надаючи їм авторитетне тлумачення [7, с. 185-190]. Цей процес особливо важливий для регулювання неміжнародних збройних конфліктів, де договірне право історично було менш розвиненим порівняно з міжнародними конфліктами.

Важливим внеском МКС є також уточнення змісту окремих заборонених методів ведення війни через призму фундаментальних принципів міжнародного гуманітарного права. Зокрема, судова практика розвинула розуміння принципів розрізнення (distinction), пропорційності (proportionality) та військової необхідності (military necessity), які є фундаментальними для міжнародного гуманітарного права [8, с. 215-220].

Ці тлумачення впливають не лише на юридичну кваліфікацію злочинів post factum, але й на планування та проведення військових операцій державами ex ante, оскільки командири повинні враховувати можливість майбутнього кримінального переслідування за порушення цих принципів. Як зазначається у дослідженні Міжнародного комітету Червоного Хреста, «судові рішення МКС стали важливим джерелом для розуміння змісту звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права та використовуються при підготовці військових керівництв та навчанні збройних сил різних держав» [18, с. 15]. Це демонструє практичний вплив уніфікації стандартів на поведінку акторів збройних конфліктів.

У той же час, незважаючи на значний прогрес у сфері уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини, цей процес стикається з низкою суттєвих викликів, які обмежують його ефективність та універсальність. Розуміння цих викликів є критично важливим для реалістичної оцінки внеску МКС та визначення напрямків подальшого розвитку системи міжнародного кримінального правосуддя.

По-перше, обмежена юрисдикція МКС створює значні прогалини у системі міжнародного кримінального правосуддя [17, с. 156-160]. Суд може здійснювати юрисдикцію лише щодо держав-учасниць Статуту, держав, які визнали юрисдикцію ad hoc, або у випадках, коли Рада Безпеки ООН передає ситуацію до Суду за Главою VII Статуту ООН. Це означає, що значна кількість держав, включаючи деякі постійні члени Ради Безпеки, де відбуваються або можуть відбуватися збройні конфлікти, залишаються поза юрисдикцією МКС. Така ситуація підриває універсальність уніфікованих стандартів та створює враження вибіркового правосуддя.

По-друге, значні ресурсні обмеження Суду впливають на його спроможність розглядати всі ситуації, що потенційно підпадають під його юрисдикцію [15, с. 8-10]. Прокурор змушений проводити попередні аналізи та відбирати лише найбільш серйозні ситуації для повноцінного розслідування, застосовуючи критерії тяжкості, інтересів правосуддя та доступності доказів. Це може створювати враження вибірковості правосуддя та послаблювати превентивний ефект діяльності МКС. По-третє, політичні чинники продовжують істотно впливати на функціонування МКС та створюють перешкоди для ефективної уніфікації стандартів. Критика з боку деяких африканських держав щодо нібито упередженого фокусування Суду на африканському континенті, вихід окремих держав (Бурунді, Філіппіни) зі Статуту та відмова низки великих держав ратифікувати Статут створюють серйозні виклики для універсальності системи МКС [17, с. 489-495]. Відкликання Росією свого підпису під Римським статутом після початку попереднього розслідування ситуації в Україні є яскравим прикладом того, як політичні міркування можуть перешкоджати міжнародному кримінальному правосуддю. К. Рендалл підкреслює, що «ефективність системи універсальної юрисдикції щодо воєнних злочинів залежить від широкого міжнародного консенсусу, якого поки що не досягнуто, та політичної волі держав підтримувати діяльність МКС навіть тоді, коли це може зачіпати їхні національні інтереси» [14, с. 835].

Варто зазначити, що подальший розвиток процесу уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини залежить від комплексного підходу, який враховує як інституційні, так і політичні, технологічні та правові фактори. Визначення перспективних напрямків є важливим для формулювання практичних рекомендацій щодо посилення ефективності системи МКС та поширення її стандартів.

Важливим напрямком є розширення географії держав-учасниць Римського статуту, особливо залучення великих держав, які поки що залишаються поза системою МКС [18, с. 18-20].

Для України питання уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини має особливе практичне значення та актуальність у контексті триваючої збройної агресії російської федерації. Україна стала одним із найбільших «полігонів» застосування міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права у XXI столітті, що зумовлює критичну важливість ефективного використання механізмів МКС для забезпечення справедливості.

Україна визнала юрисдикцію МКС у 2014 році через механізм ad hoc декларації відповідно до статті 12(3) Римського статуту, що відкрило можливості для співпраці з МКС у переслідуванні воєнних злочинів, скоєних на території України з 20 лютого 2014 року [5; 18]. У грудні 2020 року Прокурор МКС прийняла рішення про початок повномасштабного розслідування ситуації в Україні, підтвердивши наявність достатніх підстав вважати, що в Україні були скоєні воєнні злочини та злочини проти людяності. Після повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року масштаби співпраці значно розширилися. Українська правова система активно адаптується до стандартів МКС з метою забезпечення ефективного національного переслідування воєнних злочинів.

Взаємодія між МКС та українськими правоохоронними органами демонструє практичну реалізацію принципу комплементарності у дії. Така модель паралельної юрисдикції дозволяє максимізувати ефективність правосуддя та забезпечити притягнення до відповідальності якомога більшої кількості винних осіб, оскільки МКС зосереджується на найбільш відповідальних особах вищого рівня, тоді як національні суди можуть розглядати справи щодо безпосередніх виконавців. Документування та розслідування цих злочинів здійснюється з використанням стандартів, встановлених МКС, що забезпечує можливість подальшого судового переслідування як на національному, так і на міжнародному рівні та взаємне визнання доказів. Це практичне застосування уніфікованих стандартів демонструє їхню цінність для забезпечення справедливості та притягнення винних до відповідальності.

Висновки. У результаті проведеного дослідження варто зазначити, що МКС відіграє ключову роль у формуванні сучасної системи уніфікованих стандартів відповідальності за воєнні злочини, визначаючи чіткі критерії криміналізації порушень міжнародного гуманітарного права та забезпечуючи їх однакове застосування на міжнародному та національному рівнях. Сутність внеску МКС полягає у забезпеченні балансу між кодифікацією норм у Римському статуті, їх деталізацією через Елементи злочинів, динамічним розвитком через судову практику та стимулюванням національної імплементації через принцип комплементарності, що надає процесу уніфікації комплексного характеру та підкреслює багаторівневу природу сучасного міжнародного кримінального правосуддя.

Виявлені у ході дослідження виклики процесу уніфікації охоплюють як нормативно-правовий, так і інституційно-політичний та практичний рівні. Вони вимагають не лише розширення географічного охоплення юрисдикції МКС та збільшення його ресурсної бази, але й переосмислення окремих стандартів у контексті нових форм збройних конфліктів, участі недержавних акторів та використання високотехнологічних засобів ведення війни. Підвищення ефективності уніфікації міжнародно-правових стандартів відповідальності за воєнні злочини можливе лише за умови поєднання універсального характеру норм Римського статуту із гнучким підходом до їх тлумачення та застосування у різних контекстах через судову практику МКС, а також за умови реального забезпечення імплементації цих стандартів у національні правові системи та невідворотності притягнення до відповідальності за воєнні злочини як на міжнародному, так і на національному рівнях.

Практичне значення уніфікації стандартів МКС для України підтверджує актуальність та дієвість механізмів міжнародного кримінального правосуддя в умовах реальних збройних конфліктів. Досвід співпраці української судової системи з МКС демонструє, що уніфіковані стандарти не є абстрактними теоретичними конструкціями, а слугують практичним інструментом забезпечення справедливості, документування злочинів та притягнення винних до відповідальності. Подальший розвиток системи МКС та поглиблення процесу уніфікації стандартів залишаються критично важливими для зміцнення верховенства права у міжнародних відносинах та ефективної протидії безкарності за найтяжчі міжнародні злочини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнатовський М., Короткий Т. Визначення воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Юридична газета.* 2016. № 37 (531). URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/viznachennya-voennih-zlochiniv-u-mizhnarodnomu-kriminalnomu-pravi.html (дата звернення: 01.12.2025).
2. Міжнародний кримінальний суд. Офіс Генерального прокурора України. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/mizhnarodnij-kriminalnij-sud (дата звернення: 01.12.2025).
3. Настільна книга судді: матеріали для розгляду справ про міжнародні злочини / за заг. ред. Верховного Суду та Національної школи суддів України. Київ, 2023. 428 с. URL: https://nsj.gov.ua/files/1687510022Міжнародні%20Злочини%20Настільна%20Книга%20Судді.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
4. Пономарьова Т.І. Теоретико-правові підходи до визначення контекстуальних елементів воєнних злочинів. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика.* 2024. № 1. С. 89–92. DOI: https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-17.
5. Україна і Міжнародний кримінальний суд: двадцять складних питань і простих відповідей. *Юридична газета.* 2019. URL: https://yur-gazeta.com/publications/ practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-mizhnarodniy-kriminalniy-sud-dvadcyat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html (дата звернення: 01.12.2025).
6. Cassese A. (ed.). The Oxford Companion to International Criminal Justice. Oxford: Oxford University Press, 2009. 1328 p.
7. Cassese A. International Criminal Law. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2008. 444 p.
8. Cassese A., Gaeta P., Baig L., Fan M., Gosnell C., Whiting A. Cassese's International Criminal Law. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press, 2013. 414 p.
9. Doermann K. War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*. 2003. Vol. 7. P. 341–407.
10. Elements of Crimes. International Criminal Court, 2011. URL: https://www.icc-cpi.int/resource-library/elements-crimes (дата звернення: 01.12.2025).
11. Gallant K.S. Jurisdiction to Adjudicate and Jurisdiction to Prescribe in International Criminal Courts. *Villanova Law Review*. 2003. Vol. 48. P. 763–842.
12. Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention), 12 August 1949. *United Nations Treaty Series.* Vol. 75. P. 287.
13. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. *United Nations Treaty Series*. Vol. 1125. P. 3.

14. Randall K.C. Universal Jurisdiction Under International Law. *Texas Law Review.* 1988. Vol. 66. P. 785–841.
15. Report on Preliminary Examination Activities 2020. Office of the Prosecutor, International Criminal Court, 2020. URL: https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-ukr.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
16. Rome Statute of the International Criminal Court. Rome, 17 July 1998. *United Nations Treaty Series*. Vol. 2187. P. 3.
17. Schabas W. A. An Introduction to the International Criminal Court. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. 616 p.
18. Understanding the International Criminal Court. International Criminal Court, 2020. 24 p. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/understanding-the-icc.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
19. War Crimes under the Rome Statute of the International Criminal Court and their source in International Humanitarian Law: Comparative Table. International Committee of the Red Cross, 2008. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/war-crimes-comparative-table.pdf (дата звернення: 01.12.2025).